

«Забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації»

(інформаційно-аналітичні матеріали на запит Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів)

Постановка проблеми. У більшості країн світу інвалідність розглядається як проблема не окремої особистості, а суспільства в цілому. Способи її вирішення, у тому числі забезпечення засобами реабілітації для підвищення соціальної адаптації та активності людей з інвалідністю, значною мірою визначаються тією теоретичною концепцією, яка стає основою для нормативної бази та повсякденної практики.

Тривале домінування медичної моделі інвалідності вплинуло на засади національного законодавства про соціальний захист і систему реабілітації, а також практик включення осіб з інвалідністю у суспільні відносини. Люди з інвалідністю сприймалися як суб'єкти, які потребують соціальної підтримки для задоволення мінімальних потреб, а також створення «особливих» установ і умов для спілкування, що об'єктивно обмежувало їх включення у повсякденні комунікації та не потребувало розробки ефективних стратегій реабілітації й підтримки активності цієї соціальної групи.

Як результат, особи з інвалідністю належать до найбільш соціально незахищених категорій населення, а стан дотримання їхніх прав свідчить про незначну участь в економічному й соціальному житті нашої країни.

У ратифікованій Україною Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю¹ робиться акцент на підвищенні можливостей самостійного та незалежного життя. Зміна форм і засобів соціальної активності, інституалізація нових практик реабілітації потребувала зміни теоретико-нормативних підстав для розуміння інвалідності. Відповідно, сучасна *соціальна* модель інвалідності базується на теоріях конструктивізму, деінституалізації та соціальної інклюзії.

Забезпечення технічними й іншими засобами реабілітації вважають найефективнішим способом інтеграції осіб з інвалідністю у суспільне життя, адже вони надають їм змогу розширювати свої можливості та у більшому обсязі використовувати власний потенціал для задоволення потреб і здійснення необхідних функцій життєдіяльності.

Економічна вигода від реабілітації осіб з інвалідністю, у тому числі забезпеченні їх ТЗР, вища від здійснених державою на такі цілі витрат. За даними Управління реабілітаційного обслуговування США, на кожну 1000 доларів, вкладену у реабілітацію осіб з інвалідністю, суспільству повертається 35000 доларів за рахунок їх подальшої професійної діяльності².

---

¹ Про ратифікацію Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю і факультативного протоколу до неї: Закон України № 1767-VI від 16 грудня 2009 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. №9. Ст. 77.

² Balcazar F., Kuchak J., Dimpfl S., Sariepella V., Alvarado F. An empowerment model of entrepreneurship for people with disabilities in the United States. *Psychological Intervention*. 2014. P. 145–150.

Засоби реабілітації у системі соціального захисту осіб з інвалідністю.

Цивілізовані країни світу формують і підтримують системи соціального захисту осіб з інвалідністю, що включають соціальну допомогу (пенсійне забезпечення), пільги, соціальні та реабілітаційні послуги й інші заходи.

В Україні забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації вважають складовим елементом системи соціального захисту осіб з інвалідністю та формою реабілітаційних заходів (ст. 25 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»). Програми соціального захисту осіб з інвалідністю вважаються пріоритетними, а видатки на їх виконання відносять до захищених статей Державного бюджету.

Починаючи з 2017 року забезпечення окремих категорій осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації відбувається за умов стовідсоткового фінансування напрямів бюджетної програми «Заходи із соціальної, трудової та професійної реабілітації осіб з інвалідністю»³.

Загально-статистична інформація. Згідно з положеннями ст. 26 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» держава гарантує розробку, виробництво технічних та інших засобів реабілітації та закупівлю автомобіля, медичних виробів та забезпечення ними осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю для соціальної адаптації, полегшення умов праці і побуту, спілкування осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, поширює інформацію про таку продукцію.

Технічні та інші засоби реабілітації, які призначені виробником для застосування з метою забезпечення профілактики, лікування або полегшення перебігу хвороби в разі захворювання, діагностики, моніторингу, лікування, полегшення стану особи та його компенсації, дослідження, заміни, видозмінювання або підтримування анатомії чи фізіологічного процесу й основна передбачувана дія яких в організмі або на організм людини не досягається за допомогою фармакологічних, імунологічних або метаболічних засобів, є об'єктом регулювання технічних регламентів щодо медичних виробів.

До технічних та інших засобів реабілітації (ТЗР), якими забезпечуються особи з інвалідністю, належать: протезно-ортопедичні вироби, у тому числі ортопедичне взуття; спеціальні засоби для самообслуговування та догляду; засоби для пересування; допоміжні засоби для особистої рухомості, переміщення та підйому; меблі та оснащення; спеціальні засоби для орієнтування, спілкування та обміну інформацією.

У 2021 році кількість осіб, які перебувають на обліку для забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації (у тому числі осіб, які забезпечені ТЗР), складала 620 763, з яких потребують забезпечення ТЗР – 191 882 особи.

---

³ Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на забезпечення окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації, затверджений Рішенням Рахункової палати №14-3 від 12.06.2018р. URL <https://rp.gov.ua/FinControl/FinReports/?id=214>

Відповідно до паспорту бюджетної програми 2507030 «Заходи із соціальної, трудової та професійної реабілітації осіб з інвалідністю», обсяг бюджетних асигнувань у 2021 році склав 2 027 062,8 тис грн. За напрямком «Забезпечення окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації» спрямовано 1 467 334,6 тис грн. На «обслуговування осіб з інвалідністю у стаціонарах первинного та складного протезування при казенних та державних протезно-ортопедичних підприємствах» було передбачено 24 506,4 тис грн. На «оплату протезно-ортопедичним підприємствам вартості технічних засобів реабілітації (протезно-ортопедичних виробів підвищеної складності)» було спрямовано 3 870,5 тис грн.⁴

Кількість протезно-ортопедичних виробів, виданих окремим категоріям населення склало 164,5 тис. одиниць.

Кількість ортопедичного взуття, виданого окремим категоріям населення – 183 тис. одиниць.

Кількість крісел колісних (коляски), виданих окремим категоріям населення – 17,5 тис. одиниць.

Кількість інших засобів реабілітації, виданих окремим категоріям населення – 45,9 тис. одиниць.

Кількість спеціальних засобів для орієнтування, спілкування та обміну інформацією, виданих окремим категоріям населення – 5 тис. одиниць.

Кількість технічних та інших засобів реабілітації, яким проведено післягарантійний ремонт – 2,9 тис. одиниць.

Кількість реабілітаційних установ для осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, функціонування яких здійснюється за рахунок коштів ФСЗІ – 8.

Ідентифікація проблем. Механізм забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації має ряд системних проблем. До найбільш суттєвих належать: 1) постійний приріст кількісної потреби у технічних та інших засобах реабілітації, який обумовлює необхідність збільшення обсягів видатків на їх фінансування; 2) недоліки у механізмах формування потреб у ТЗР для визначення обсягів фінансування, в тому числі відсутність вивчення реальних потреб осіб з інвалідністю у необхідності *конкретних* засобів реабілітації; 3) недостатня прозорість у відносинах між замовником та виробником ТЗР, а також незначна ефективність управління бюджетними коштами, які спрямовуються на фінансування виробництва та обслуговування ТЗР; 4) існування складного правового регулювання, дублювання повноважень органів влади та надмірного адміністративного впливу на представників ринку

---

⁴ Паспорт бюджетної програми (2507030) на 2021 рік, затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України № 58 від 04.02.2021р. (в редакції Наказу № 387 від 06.07.2021 р.) URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Normativnopravovi-akti.html>

зумовлює корупційні ризики та можливості для корупційних зловживань практично на кожному етапі реалізації процедури отримання особою ТЗР⁵.

Слід погодитися з тим, що державою фактично не здійснюється *моніторинг результативності отриманих реабілітаційних послуг та ефективності діяльності реабілітаційних установ*⁶.

Таким чином, нераціональне використання коштів на заходи реабілітації, стали основними причинами того, що держава суттєво відстає від цивілізованого світу у вирішенні проблем людей з обмеженими функціональними можливостями.

Не меншого значення мають організаційні аспекти реабілітації. Мінсоцполітики координує діяльність пов'язану із забезпеченням технічними та іншими засобами реабілітації. МОЗ реалізує політику у сфері медичної реабілітації, в тому числі забезпечення засобами медичного призначення. МОН затверджує навчальні програми із підготовки фахівців у сфері реабілітації. Ситуація ускладнюється відсутністю чіткої співпраці та комунікацій між органами державної та місцевої влади, медико-соціальними експертними комісіями та лікарсько-консультативними комісіями лікувально-профілактичних закладів, Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю, Фонду соціального страхування України, організацій, які опікуються проблемами осіб з інвалідністю щодо реалізації заходів Програм реабілітації осіб з інвалідністю.

Протезно-ортопедичну допомогу особам з інвалідністю сьогодні в Україні надають 12 державних (зокрема, казенних) протезно-ортопедичних підприємств та 93 підприємства приватної форми власності. Існують проблеми у забезпеченні ефективного співробітництва між державними підприємствами засобів пересування і протезування та Фондом соціального захисту осіб з інвалідністю та територіальними органами соціального захисту щодо виконання державного замовлення і отримання прибутку цих підприємств.

За даними аудиторського звіту про результати державного фінансового аудиту діяльності Львівського казенного експериментального підприємства засобів пересування і протезування за період з 01.01.2019 по 30.06.2021 роки, у 2019 році підприємство отримало збиток від господарської діяльності в сумі 3037,0 тис. грн при запланованому прибутку 2299,0 тис. грн, та за результатами діяльності за 2020 рік – отримано збиток в сумі 17076,0 тис. грн, при запланованому прибутку на вищевказаний період в розмірі 3879,0 тис. грн, Серед причин такого фінансового становища було зазначено: невжиття заходів щодо

---

⁵ Стратегічний аналіз корупційних ризиків 2021 рік. Топ-10 корупційних схем забезпечення осіб з інвалідністю технічними засобами реабілітації. URL: [USER/Desktop/Засоби%20реабілітації/top-10-TZR_final-2.pdf](#)

⁶ Байда Лариса. Звіт про ситуацію із надання реабілітаційних послуг для людей з інвалідністю / Національна асамблея людей з інвалідністю України, 2013. С. 1.

укладання договорів із територіальними органами соціального захисту, а також - оплатою коштів відділенням Фонду⁷.

Варто зазначити, що ЛКЕПЗПіП спеціалізується на виготовленні крісел колісних, протезно-ортопедичних виробів та ортопедичного взуття. Одним із основних видів діяльності підприємства є виготовлення крісел колісних. В асортименті налічується 17 моделей. Серед них є кімнатні та дорожні, активні та багатофункціональні, візки спеціального призначення і з електроприводом та для різного віку, велосипеди триколісні та вертикалізатори. У 2019 році підприємством отримало сертифікати на крісла колісні Майра «Україна», Breezi Bazix2-UA, Breezi – 90UA, BreeziUnix-UA.

ЛКЕПЗПіП є виробником системи ортезів на хребет, верхніх та нижніх кінцівок, систем протезів верхніх та нижніх кінцівок, ортопедичного взуття та допоміжних заходів для особистого захисту (бандажі, коректори осанки, силіконова продукція для догляду за стопою, устілки з супінаторами, палиці, милиці, ходунки, засоби особистої гігієни для осіб з інвалідністю). На підприємстві функціонує стаціонарне відділення, діяльність якого здійснюється відповідно до ліцензії Міністерства охорони здоров'я України. Протезно-ортопедичними виробами і ортопедичним взуттям Підприємство забезпечує осіб з інвалідністю переважно п'яти областей західного регіону України (Львівської, Закарпатської, Волинської, Рівненської та Івано-Франківської областей), а кріслами колісними – осіб з інвалідністю всієї України.

Таким чином, здійснення заходів, пов'язаних з реорганізацією підприємств засобів пересування і протезування шляхом перетворення їх у державне комерційне підприємство, проведення яких визначено постановою Кабінету Міністрів України від 19.02.2020 №111 «Про реорганізацію казенних підприємств», набуває значної актуальності для збереження та розвитку вітчизняного виробництва конкурентних та доступних ТЗР.

Незавершеність формування Централізованого банку даних з питань інвалідності як єдиної системи збору та узагальнення статистичних даних щодо чисельності людей з інвалідністю та їхніх потреб роблять проблематичним його функціонування в актуальному режимі. Одним із способів забезпечення комунікації із споживачами ТЗР є створення «гарячої лінії», на зразок такої, що функціонує в США (питання – оперативна відповідь). Особи з інвалідністю мають змогу отримати необхідну інформацію щодо заходів їх соціального захисту, в тому числі і щодо нових розробок ТЗР. Позитивним кроком є запровадження електронного кабінету особи з інвалідністю, розроблений на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 321 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 362) та

---

⁷ Державний фінансовий аудит діяльності Львівського казенного експериментального підприємства засобів пересування і протезування за період з 01.01.2019 по 30.06.2021. URL: USER/Desktop/Засоби%20реабілітації/b5b08596-c434-414d-bb37-c4e23d40c7c0_Звіт_ЛКЕПЗПіП_Львів.pdf

постанови Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2011 р. № 121 «Про затвердження Положення про централізований банк даних з проблем інвалідності» (зі змінами). Електронний кабінет особи з інвалідністю забезпечує зручний оперативний спосіб подачі пакету документів для забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації.

Система реабілітації не задовольняє потреби осіб з інвалідністю в сільській місцевості. Поширеною є проблема забезпечення можливості безперешкодного отримання ТЗР за місцем мешкання особи.

Неналежним залишається рівень забезпечення осіб із інвалідністю допоміжними засобами та засобами медичного призначення. За окремими категоріями перелік таких засобів потребує перегляду.⁸

Правове забезпечення порядку надання технічних та інших засобів реабілітації: окремі питання. Особливе місце у забезпеченні прав осіб з інвалідністю, в тому числі прав на технічні та інші засоби реабілітації, займають нормативно-правові акти. Вони визначають порядок і встановлюють особливості захисту прав людей з інвалідністю.

В Україні розроблено прогресивне законодавство щодо захисту прав осіб з інвалідністю та їх соціальної підтримки. Водночас його реалізація свідчить про те, що поки що ми не досягла рівня розвинутих країн світу щодо інтеграції осіб з інвалідністю у всі сфери суспільного життя.

Правові засади реабілітації осіб з інвалідністю ґрунтуються на положеннях Законів України: «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 6 жовтня 2005 р.⁹ та «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21 березня 1991 р.¹⁰, «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993р.¹¹, «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 3 грудня 2020 р.¹² та ін.; постанов Кабінету Міністрів України: Про затвердження Державної типової програми реабілітації осіб з інвалідністю (№ 1686) від 8 грудня 2006 р. (в редакції від 02.10.2021р.)¹³, Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні та інші засоби реабілітації,

---

⁸ За інформацією УВКБ ООН та Офісу Уповноваженого Президента з прав людей з інвалідністю. URL: <http://helsinki.org.ua/prava-lyudej-z-invalidnistyu-l-fursova>

⁹ Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України № 2961-IV від 6 жовтня 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення 17.01.2022)

¹⁰ Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення 17.01.2022)

¹¹ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України № 3551-XII від 22.10.1993р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення 24.01.2022)

¹² Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України № 1053-IX від 3 грудня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення 24.01.2022)

¹³ Про затвердження Державної типової програми реабілітації осіб з інвалідністю: постанова Кабінету Міністрів України № 1686 від 8 грудня 2006 р. (в редакції від 02.10.2021р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.01.2022)

переліків таких засобів (№ 321) від 5 квітня 2012 р. (в редакції від 14 квітня 2021 р. № 362)¹⁴, Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розроблення нових видів протезно-ортопедичних виробів та обслуговування осіб з інвалідністю у стаціонарах при протезних підприємствах (№ 120) від 16 лютого 2011 р. та ін.; накази Міністерства соціальної політики України № 1208 від 06.08.2019 р. (в редакції 18.08.2020р.) «Про організацію забезпечення окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації» та ін.

Формування законодавства щодо реабілітації осіб з інвалідністю відбувалося поступово. Ряд підзаконних нормативно-правових актів приймалися в різні часи, тому містять неоднакову термінологію та підходи до забезпечення ТЗР, у тому числі стосовно осіб із порушеннями здоров'я, які потребують відповідних засобів, але яким формально не встановлено групи інвалідності. Прийнятий Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» здійснив суттєвий внесок у процес удосконалення термінології та організаційно-правових засад у підходах до забезпечення заходами реабілітації всіх осіб, які потребують реабілітаційних послуг.

Слушною є конкретизація базової норми про ТЗР Закону «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (ст.26), зокрема в частині положень про поширення інформації про технічні засоби реабілітації й медичні вироби, оскільки вони не містять чіткої регламентації цієї державної функції, не визначають конкретних форми інформування осіб з інвалідністю та їх законних представників про розроблення й виробництво зазначених засобів реабілітації і про закупівлю спеціального автотранспорту й виробів медичного призначення, а також про якість і можливі шляхи їх отримання. Слід погодитися, що уточнення цих положень позитивним чином вплине на порядок забезпечення прав осіб з інвалідністю на реабілітацію¹⁵.

Особливої уваги щодо порядку забезпечення ТЗР потребують особи, які стали інвалідами через військові події на сході України. Постановою КМУ від 1 жовтня 2014 р. (в редакції 15.09.2021р.) № 518 «Деякі питання протезування та ортезування виробами підвищеної функціональності за новітніми технологіями та технологіями виготовлення, які відсутні в Україні, та/або спеціальними виробами для занять спортом окремих категорій громадян, які брали участь в антитерористичній операції чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у

---

¹⁴ Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні та інші засоби реабілітації, переліків таких засобів: постанова Кабінету Міністрів України № 321 від 5 квітня 2012 р. (в редакції від 14 квітня 2021 р. № 362). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.01.2022)

¹⁵ Ткаченко І. М. Загальна характеристика формування передумов становлення нормативно-правового регулювання адміністративних процедур захисту прав осіб з інвалідністю як напряму реалізації соціальної функції держави. Наукові записки. Серія: Право. 2020. №9. С. 118-134.

Донецькій та Луганській областях, та/або забезпеченні їх проведення і втратили функціональні можливості кінцівки або кінцівок», визначено механізм організації протезування та/або ортезування виробами підвищеної функціональності за технологіями виготовлення, які відсутні в Україні¹⁶.

У зв'язку із зростанням витрат на протезування, що пов'язане із підвищенням курсу валют на ринку, до зазначеної постанови неодноразово вносилися зміни. Якщо вартість заміни потрібної деталі або післягарантійного ремонту протезно-ортопедичного виробу підвищеної функціональності перевищує встановлені граничні норми, особа з інвалідністю або його законний представник може здійснити доплату різниці за рахунок власних коштів або інших, не заборонених законодавством джерел. Відповідно, розвиток недержавних форм соціального захисту осіб з інвалідністю та належне правове забезпечення діяльності недержавних організацій, які опікуються питаннями осіб з інвалідністю, повинні стати пріоритетними напрямками соціальної політики.

Механізм здійснення протезування за кордоном, не зважаючи на постійне оновлення правового регулювання його порядку, потребує подальшого удосконалення. Так, розгляд документів щодо протезування (ортезування) особою, яка втратила функціональні можливості кінцівок, здійснюється експертною групою. Під час розгляду документів (не більше 25 робочих днів з дати отримання (надходження поштою)) експертна група опрацьовує питання щодо протезування (ортезування) особи, яка втратила функціональні можливості кінцівок, в Україні або здійснює пошук закордонного надавача спеціалізованої допомоги і з'ясовує з ним конструкцію та комплектацію виробу підвищеної функціональності за технологіями виготовлення, які відсутні в Україні. Протезування здійснюється закордонним надавачем спеціалізованої допомоги у разі відсутності в Україні спеціалістів, які мають відповідну кваліфікаційну підготовку і позитивний практичний досвід виготовлення конструкцій (технологій) заявлених виробів. Підготовка особи до протезування (ортезування) за кордоном здійснюється у клініці УкрНДПротезування (м. Харків) або в інших закладах охорони здоров'я. Таким чином, питання про наявність у закладах охорони здоров'я відповідних фахівців, а також підготовка спеціалістів реабілітаційної медицини, залишається вкрай актуальними.

Ряд застережень у правозахисників викликає передбачений нормативно-правовими актами порядок врахування соціальних показників при визначенні функціональних можливостей осіб з інвалідністю і, відповідно, отримання протезів вищої або нижчої функціональності¹⁷.

Досвід зарубіжних країн. З огляду на те, що Україна обрала курс на євроінтеграцію, доцільним є вивчення досвіду провідних країн світу з метою

---

¹⁶ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/518-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.01.2022)

¹⁷ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0099-15#Text> (дата звернення 25.01.2022)

запозичення тих практик, які мали найбільший успіх в інших країнах і який можна адаптувати в Україні.

Держави Європейського Союзу використовують різні підходи до проблеми реабілітації людей з інвалідністю. Проте, всі вони керуються принципами, викладеними у Європейській стратегії щодо інвалідності на 2010-2020 рр., яку було ухвалено на основі Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю 2006 року. Згідно з положеннями Європейської стратегії, соціальний захист осіб з інвалідністю є одним із восьми пріоритетних напрямів, який передбачає утвердження умов гідного життя, боротьбу з бідністю та соціальною ізоляцією таких людей¹⁸.

Досвід зарубіжних країн засвідчив про неефективність пасивної державної політики у сфері соціального захисту громадян з особливими потребами, яка формується на основі компенсаційних витрат. Соціальна підтримка осіб з інвалідністю у провідних країнах Європи за останні 30 років характеризується удосконаленням законодавства і практик реабілітації (в тому числі забезпеченні ТЗР), виділенням значних ресурсів на створення доступного для осіб з обмеженими можливостями середовища для існування, навчання, здійснення професійної діяльності.

Країни Європейського Союзу приділяють окрему увагу інформаційному забезпеченню системи реабілітації. У Німеччині на замовлення Федерального міністерства праці та соціальних справ створена та експлуатується протягом 10 років інформаційно-довідкова система Rehadat¹⁹, яка містить 10 банків даних з медико-соціальної реабілітації. Розроблені та постійно оновлюються банки даних щодо спеціалізованих медичних реабілітаційних центрів, ТЗР, підприємств, які залучають працю осіб з інвалідністю, реабілітаційних фондів, організацій, установ, сервісних служб, наукових розробок та навчальних семінарів у цій сфері. Ця система безкоштовно надає через інтернет необхідну інформацію людям з інвалідністю, лікарям, усім працівникам у сфері медико-соціальної реабілітації.

В Австрії діє принцип передування реабілітаційних заходів встановленню соціальної допомоги або пенсії у зв'язку з інвалідністю. Процедурі встановлення постійної втрати працездатності передують комплекс реабілітаційних заходів, спрямованих на відновлення працездатності особи. Якщо реабілітація є потенційно успішною, заклади пенсійного страхування можуть оплачувати заходи медичної, трудової чи соціальної реабілітації²⁰.

У Швеції особи з інвалідністю мають право на соціальні послуги від Шведського агентства соціального страхування або від муніципальної влади,

---

¹⁸URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/analytika/vstanovlennya-yevropeyskyh-standartiv-socialnovi-zahyshchenosti-osib-z-invalidnistyu>

¹⁹ URL: <https://www.rehadat.de/en/>

²⁰ Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2016: Summaries 13–11801. Social Security Administration, 2016. 340 p.

допомогу на купівлю або переобладнання автомобіля чи іншого транспортного засобу, а також компенсації роботодавцям за облаштування спеціальних робочих місць²¹.

Велика Британія взяла на себе зобов'язання вивести систему послуг на такий рівень незалежності осіб з інвалідністю, наскільки це можливо. Національне законодавство передбачає безоплатність послуг з охорони здоров'я: «Послуги надаються у зв'язку із потребою, а не можливістю платити». Вартість допоміжних засобів реабілітації, які коштують менше 1000 фунтів, покривається за рахунок місцевих органів влади²².

У Республіці Польща класифікація ТЗР надана в Польському стандарті PN-EN ISO 9999:2011 «Допоміжні засоби для осіб з інвалідністю». Допоміжні засоби: інвалідні візки, пристрої для руху та підйомники, можна придбати за рахунок Державного фонду реабілітації осіб з інвалідністю²³.

Міністерство охорони здоров'я Ізраїлю відповідальне за сприяння в забезпеченні допоміжних засобів особам з інвалідністю. Витрати на такі засоби (зокрема для осіб із порушеннями руху – візки, моторизовані візки, спеціальне взуття, тростини) покриваються за рахунок внесків особи та державних коштів. Уряд поступово зменшує частку особистого внеску особи. Певна фінансова підтримка надається й для придбання автомобілів та витрат пов'язаних з їх експлуатацією. Реабілітаційні послуги та допоміжні засоби надаються й через Міністерство оборони для осіб, що набули інвалідність внаслідок бойових дій. Спектр ТЗР є достатньо широким і вони надаються безкоштовно²⁴.

Висновки. Проблеми людей з інвалідністю в Україні свідчать про необхідність посиленої і комплексної уваги з боку держави й суспільства. Відсутність одночасного поєднання системності та індивідуального підходу до реабілітації, в тому числі забезпеченні ТЗР, не дозволяє докорінно змінити організаційно-правові засади соціального захисту, в тому числі порядку забезпечення осіб з інвалідністю засобами реабілітації, які відповідають їхнім потребам та дозволять вести максимально незалежний спосіб життя.

Рівень забезпечення прав осіб з інвалідністю в Україні, на жаль, є одним з найнижчих серед країн Європи. Поступово національне законодавство оновлює організаційно-правові засади сучасної соціальної моделі соціального захисту осіб з інвалідністю. У суспільстві лише формуються основи інклюзивності та поваги до прав людей з інвалідністю.

---

²¹ Sweden – Benefits for people with disabilities. URL: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1130&langId=en&intPageId=4813>

²² Initial report of States parties due in 2011. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. – С. 42.: URL: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fGBR%2f1&Lang=ru

²³ URL: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fGBR%2f1&Lang=ru

²⁴ Initial Report Concerning The implementation of The Convention of the Rights of Persons with disabilities. State of Israel. 2017. С. 3. URL: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fISR%2f1&Lang=ru

Одним із недоліків вітчизняного законодавства - відсутність визначеного поняття «забезпечення прав осіб з інвалідністю». Під ним слід вважати процес належної реалізації прав, свобод та законних інтересів осіб з інвалідністю в різних сферах життєдіяльності. Генеза соціальної політики має підпорядковуватися меті підвищення рівня та якості життя кожного, а також оптимального поєднання державного та недержавного соціального захисту та соціального страхування осіб з інвалідністю.

Питання забезпечення осіб з інвалідністю ТЗР набирає все більшої актуальності, оскільки загальна чисельність осіб, які перебувають на обліку в органах соціального захисту населення, та кількісна потреба у забезпеченні їх ТЗР із року в рік суттєво зростають. Належним чином організована реабілітація осіб з інвалідністю, в тому числі забезпечення ТЗР, позитивно вплине не тільки на кожен особу з інвалідністю, а й на суспільство й державу в цілому, на економічний стан країни.

Окрім реабілітаційних послуг, у реабілітаційний план доцільно включати перелік допоміжних засобів, потрібних особі. Причому такий перелік не повинен залежати від затвердженого нормативу, а спиратися виключно на потреби у подоланні особою перешкод для максимальної незалежності.

Ряд пропозицій щодо удосконалення законодавства та практики сформульовані вченими. Так, для отримання допоміжних засобів у межах соціальної підтримки особі з інвалідністю пропонується надавати ваучер, який дорівнюватиме певній сумі коштів. Цю суму особа може витратити на придбання допоміжних засобів або оплатити частини їхньої вартості, додавши власні ресурси. Особи з інвалідністю можуть отримувати підтримку, зокрема у набутті навичок використання відповідного допоміжного засобу²⁵. Допоміжні засоби та послуги особа з інвалідністю мала б визначати самостійно. Уряду слід обмежитись наданням відповідних цільових сертифікатів особі, яка мала би можливість придбати необхідну послугу чи засіб²⁶.

*Інститут законодавства
Верховної Ради України*

Виконавець: Гуменюк І.О., тел. 2724715

---

²⁵ Паровишник О.В. Адміністративно-правове регулювання в сфері забезпечення прав інвалідів: дис...канд. юрид. наук, X, 2017. С. 102-120.

²⁶ Tkachenko I.M. Legal Trends in the Implementation of the Social Function of the State for the Protection of persons with Disabilities: the Experience of EU Countries. European Reforms Bulletin. 2020. №3. P. 98-102.